

Sz. Mikus Edit

Szexuális nevelésünk negyedszázada

Régen azt mondtuk, hogy felvilágosító előadást tartunk. Ma már ez nem helytálló kifejezés, hiszen a mai fiatalok nem szorulnak felvilágosításra, mert nem a sötétségből (a semmit sem tudásból) indulunk, hanem alap információkból. Csakhogy káosz van a területen, és az előadások alapja a rendtétel lenne. Az lenne a leghelyesebb, ha ezt a tevékenységet a szexuális kultúra megalapozásának neveznénk. Még helytállóbb volna, ha magánélet alapozásnak, ami bőven beleférne a nevelési tervekbe. Persze, még ma sem fér bele...

Felvilágosítás régen és a közelmúltban

Most nem érdemes azzal foglalkozni, hogy miképpen zajlott ez a tevékenység a huszadik század első felében, mert kultúrtörténeti összefoglalóra most nem vállalkozom. Elegendő csak az utóbbi negyed század áttekintése, s ebben az időszakban magam is aktívam részt vettem a munkában.

Míg a hatvanas, hetvenes években a tinik a „hogyan kell csókolózni” kérdésből indultak ki, addig ma már az orális és anális szex rejtelmére kérdeznek az ugyanannyi idők. A kétféle kérdésfeltevés között fényévnnyi távolság van. Mégis azt merem állítani, hogy ez a nevelési tevékenység szinte jottányit sem haladt előre, és a kulturáltság, tájékozottság szintjén ugyanott vagyunk, mint negyedszázada... Csak jelenleg a sokkal bővebb információ között tévednek el a fiatalok. A káosz viszont most is adott.

A nyitás – és a remény – éppen a nyolcvanas években indult el. Egymás után jelentek meg jobbnál jobb, tudományos igényű és felvilágosító jellegű könyvek. Kezdték hozzáférhetővé válni remek külföldi művek fordításai is, tehát elkezdett a fény pislákolni. Hihetetlen igény mutatkozott a téma feldolgozására, minden ilyen könyv, cikk, újság, rendezvény biztos siker volt. A „szex” szóval szinte mindent el lehetett adni, de még ott volt a megcsontosodott régi rendszer ébersége, és óvatosan kezelték a nyitást, nehogy hirtelen túl nagy legyen a huzat. Míg azt megelőzően magánéletéről, egyénről nem nagyon beszéltünk, csak közösségekről, addig itt már elmerészkedhettünk a személyiség és psziché varázsszavak kiejtéséig, amit a jól csengő, tudományos mentálhigéne szóval tettünk érzékelhetővé. Mert a „lélek” szó még túl klerikálisan hangzott, a „mentálhiéne” meg mégiscsak materialistán tudományos. De legalább előkerült.

A felvilágosítás, népszerűsítés nagyjai

A hetvenes évek sztár szexológusa Dr. Veres Pál volt, aki az Ifjúsági Magazinban osztogatta remek humorral megfogalmazott válaszait. (Talán kevesen tudják, hogy ezzel egy időben a Pajtás újság levelezési rovatát Lux Elvira vezette, ha jól tudom, nem a saját nevével.) Pali bácsi humorával, szókimondásával vált ismertté és elfogadottá. Ki ne ismerné a katonáknak tartott szexológiai előadásait? Nemrég én is kaptam az ereklyének számító, magán hangfelvételen terjedő kazettákból egyet. Lehet fintorogni, hogy talán a stílusa túl obszcén, talán elvetette néha a sulykot, de kétségtelen, hogy igazi úttörőként látótérbe hozta a szexuális kultúrát, és ezzel egy időben rávilágított végtelen tájékozatlanságunkra is. Azt meg talán még kevesebben

tudják, hogy Veres Pali bácsi ötvenévesen iratkozott be az orvosi egyetemre, 56 évesen kapott diplomát, mert addig jó tollú újságíróként, magyar-történelem szakos tanárként osztogatta a tanácsait. Megérdemli, hogy legmélyebb megbecsülésünket nyerje el ezzel.

A nyolcvanas években a könyveket publikáló szakemberek kerültek előtérbe, és ők tartottak országsszerte előadásokat. Ekkor lett igazán népszerű dr. Lux Elvira is, akinek ugyancsak mindig helyén volt a humorérzéke, és különbséget tudott tenni stílusában a tudományos igényű hallgatóság és a népszerűsítésre vágyó közönség felfogó képessége között. A humor viszont megmaradt! Míg Pali bácsit kevésbé, addig Elvirát jobban foglalkoztatta a tévé és rádió, egy idő után, ha a szexológus szó felmerült, Pali bácsi mellett, Elvira neve lett mindenkinek ismerős, és alig van ma magyar ember, aki ne tudná, ki is Lux Elvira. Ugyanekkor tűnt fel elsősorban rádióműsorokban dr. Kiss Ernő is, Elvirával közvetlenül együtt induló kollégája.

Ugyancsak a nyolcvanas években lett népszerű Dr. Szilágyi Vilmos is. Remek könyvei jelentek meg a szexuális kultúráról, és nagy visszhangra leltek. Igen termékeny volt, írásai nagy számban jelentek meg egymás után, és országsszerte tartotta előadásait is. Azokban az években Lux Elvira az ELTÉ-n tanított szexuálpszichológiát, Szilágyi Vilmos pedig Dr. Buda Béla pszichiáterrel karöltve sikeresen szervezte az orvosok és pszichológusok számára szexuálpszichológus továbbképzést. A nyolcvanas évek végére ez megrekedt, és azóta sincs pótlása. Szilágyi megírta a szexuálpedagógia tankönyvét is, ami mind a mai napig nem nyerte el méltó helyét a pedagógiában.

A kilencvenes években a felvilágosítás, ismeretterjesztés szerepét a sajtó vállalta át. Korántsem biztos, hogy helyesen... Egyrészt megjelentek szexualitással foglalkozó hazai nívós lapok is, mint pl. az Erato, de feltűntek a pornó újságok is, amik a rendszerváltással egy időben kaptak teret. Eleinte a nagy éhségre reagálva túlkínálattal reagáltak a kiadók, és előntötte az országot a szexuális szubkultúra szennye, sokszor minősíthetetlenül rossz pornó. Később beindult a természetes szelekció, és a jobb minőségűek fennmaradtak. Talán nem dicsekvésre méltó, de Budapest időközben a pornófilmgyártás európai fővárosává nőtte ki magát, ami sok szempontból meghatározó lett. Ugyanakkor a fiatalok – talán az Ifjúsági Magazin rovatának pótlására – a Százszorszép, és Bravó magazinok oldalain, a levelezési rovatban kaptak választ feltett kérdéseikre. Mivel a válaszolók általában nem szakemberek voltak, hanem újságírók, bizony nem mindig szakszerű választ olvashattunk. Ugyanezen évek közepétől már jócskán elterjedt az internet, és a fiatalok, majd a felnőttek is „rákattantak” a gyors és szakszerű, az egész világhálóra kiterjedő információszerzésre. Arról nem is beszélve, hogy az internet az ismerkedésnek is új lehetőségeit kínálta.

Az ezredforduló körül és után, napjainkban a legfőbb felvilágosító – sajnos – a pornográfia. Mivel teljesen hozzáférhetővé, sőt ellenőrizhetetlenné vált, bármikor, bárki nézheti, olvashatja, és teszi is. Így már az alsós gyerekek is ismerik, a korai tinédzser korban lévők mintának tartják, a kamaszok pedig már az alapján rontották el első lépéseiket. Mivel azt hiszik, mindent tudnak, önteltnek mutatkoznak, a gyakorlatot vagy túl hamar elkezdik, vagy túl kései időpontra tolják. De ha mernek kérdezni, akkor a kérdéseikből kiderül, hogy ugyanott vannak, mint annak idején a hetvenes-nyolcvanas években. És ma is felteszik a biológia óráról való hiányzásra utaló kérdést: „Ha lenyeltem az ondót, lehetek-e terhes?”.

A felmerülő témák, mint tükrök

Hiszek abban, hogy a kérdések mindig tükrözik az adott korszak szexuális kultúráját, ezért a levelezési rovatok szimbolizálják leginkább a fejlődést, vagy stagnálást. Akik pedig részt vettek aktívan a nevelési munkában, mint pedagógusok vagy meghívott előadók, azok szintén a feltett kérdésekre és a reagálásokra figyelve lehettek képben.

A nyolcvanas években a gyerekek még csak *egyszerűen nagyon kíváncsiak voltak*. Inkább még genetikai jellegű ártatlan kérdéseket tettek fel, mint az iker terhesség, vagy ki kitől mit örökölhet. Látszott az arcokon a meglepetés, amikor az szóba került, hogy a megtermékenyítés biológiai folyamatához technikai lebonyolítás is szükséges, és sokan meglepve vették tudomásul, hogy a szüleiknek is van aktív nemi életük, intimitásuk, tehát érdemes figyelembe venni ezt is. Majd a kérdésekben az került felszínre, hogy a gyerekek *nem nekik való könyveket olvasnak, újságokat forgatnak*, csak éppen értelmezni nem tudják. Egyre kevésbé tűntek teljesen naívnak, viszont egyre több számukra értelmezhetetlen információhoz jutottak hozzá. A tinik elsősorban azt firtatták, hogy *mikor kell/lehet/illik elkezdeni a nemi életet*, miközben – akkori friss felmérések szerint – a 16 éves korosztály felének már volt nemi aktivitása. Ekkor az ifjú korosztály már viszonylagos szabadosságban élt – főleg a főiskolások, egyetemisták -, és őket a *fogamzásgátlás vagy a fertőzési veszély* érdekelte. Egyre kevésbé beszéltek hűségéről, elköteleződésről, szüzességéről. A szüzesség, mint érték, ebben az időszakban valahol eltűnt az erkölcsi romlás rengetegében. A felnőttek pedig elsősorban *párkapcsolati, szociális, erkölcsi jellegű kérdések mögé bújtatva tették fel a szex kultúrára vonatkozó kérdéseiket*. Nyíltan még kevésbé mertek kérdezni. Ezzel egy időben megjelentek az olyan társkereső újságok (pl. a Négy Évszak), ahol egyre nyíltabban fogalmazták meg, hogy nem társat keresnek, hanem szabadidő partnert, párseres szex partnert, és nyíltá váltak a homoszexuális párkereső hirdetések is.

A következő évtizedet az AIDS elleni küzdelem jellemezte. Úgy tűnt, hogy a felvilágosítás is teljesen leszűkül erre a körre. Az egész világ megijedt a betegség viharos sebességű terjedésétől, és hirtelen hatalmas nyitás történt a téma boncolgatása érdekében. Könyvek jelentek meg, újságok, cikkek, előtérbe kerültek a homoszexuálisok és a promiszkuis életmódot folytatók, mint potenciális veszélyeztetettek, újból előszedtük a nemi betegségekről szóló adatokat. Az AIDS-el párhuzamosan a már kihaltak hitt nemi betegségek is szaporodni látszottak, mint a szifilisz, vagy a hepatitis. Csakhogy ez az irány is kétélű volt: egyrészt ezen a jelenségen keresztül mód nyílt az erkölcsi nevelés megerősítésére, hiszen azon igyekezett mindenki, hogy a promiszkuis életmódról a fiatalokat és felnőtteket a monogámia felé fordítsa. (Ez nem nagyon sikerült...) Az ijedség csak egy-két évig tartott, a lakosság a figyelmeztetést nem vette komolyan, és az erkölcsök sem javultak egy cseppet sem. Másrészt az országos szervektől az AIDS kampányra hivatkozva jelentős összegeket lehetett nyerni, és tömegesen indultak be ismeretterjesztő tevékenységek. Egyetemisták és szakemberek tartottak előadásokat országszerte, tanácsadó szolgáltatások, telefonos tanácsadók indultak be. Ha valaki igazán okos volt, akkor nem szűkítette le a kérdéskört az AIDS-re, és lendületet adott az igazi kultúraterjesztésnek, sokan azonban nem léptek túl a tárgyyszerű felvilágosításon, és az óvszer használat megtanításán. Nevetségesen közönséggé, és leegyszerűsítetté vált sok előadás, és talán pont ezért nem érte el a célját.

Ebben az időszakban a kérdések is elsősorban erre korlátozódtak. **Ezzel párhuzamosan túlságosan elterjesztették a fogamzásgátlókat, és reklámozták használatát.** Míg az óvszerhasználat preferálásával messzemenően egyet lehetett érteni, addig ezzel sokkal kevésbé. Hiába csökkentették a fogamzásgátlókban a hormon adagot, egyre fiatalabb korban

kezdték használni – ellenőrizetlenül – a lányok, sokszor csak azért, hogy felnőttnek látszanak, mellnövekedést reméltek, és felszabadították magukat esetleges kalandok felelőségétől. Teljesen természetessé vált, hogy egy bizonyos kor után ezt „szedni kell”, és ezzel el van intézve a felvilágosítás. Sokan használták még a nyolcvanas évek slágerét, az esemény utáni tablettát, a Postinort is, ami annak ellenére, hogy már bevonták, mind a mai napig feltűnik a fiatalok körében. (Vajon honnan szerzik be?) Hormonális károsítása szinte felmérhetetlen. Ezzel **párhuzamosan senki sem számolt azzal, hogy a fogamzásgátlók jelentős vágycsökkenést is okoznak a nőknél, (mára kiderült, hogy a férfiaknál is!) és a századfordulóra a problémakör erre lesz kihegyezve.** A kilencvenes évekre nyíltabbá váltak a kérdések mind az iskolákban, mind a felnőttek körében. Úgy tűnt, szinte minden korosztálynak aktív nemi élete van, és csak az elsímító kérdéstitűzások hiányoznak a boldogsághoz, s ezek a kérdések elsősorban technikai jellegűek.

Az évtized végére, és a századfordulóra (napjainkra) érdekes helyzet alakult ki, s nyugodtan állíthatom, ez nem várt fordulat.

- A gyerekek szex technikai kérdéseket tesznek fel, betegségekről kérdeznek, az igazi felvilágosulatlan köztük egyre kevesebb.
- Akik viszont ebbe az utóbbi kategóriába tartoznak, nagyon felnőttnek akarnak látszani, siettetik a fejlődésüket, de kérdéseik naivitása nem is a nyolcvanas, hanem a hetvenes évekre utalnak vissza...
- A tinik nem azt kérdezik, mikor kezdjék a nemi életüket, hanem azt, hogy miképpen éljék biztonságban, és „orgazmus-gazdagon”. Az orális szex nem kérdés, hanem gyakorlat számukra, és az is kiderül, hogy hajlanak a perverziók felé.
- Ugyanakkor ebben a korosztályban tűnik fel először a vágyhiány, és a szex iránt semmi érdeklődést nem mutatók köre! Azaz apátiával reagálnak a környezet ilyen irányú kihívásaira, inkább számítógépeznek, óvakodnak a személyességtől, az intimitástól, az érzelmek kimutatásától, a kapcsolatteremtéstől. Nem elsősorban erkölcsi megfontolásból, hanem inkább félelemből, mentális fejlettség hiánya miatt.
- Ez a kettősség jellemzi a felnőtt lakosságot is. Szinte csoportosítani lehet a kérdésköröket.
 - o Milyen szex technikai trükkök vannak a nemi élet jobbítására?
 - o Miért nincs orgazmusa valakinek és hogyan lehetne? (Különösen nagy hangsúlyt kap a hüvelyi orgazmus kérdése, és a kék hangos kimutatásának igénye. Pornóhatás!)
 - o Miképpen lehetne profi az orális- vagy anális szexben?
 - o Milyen epillálási trükkök ismertek?
 - o Hogyan lehetne szex- és orgazmus bajnok (női kérdés), hogy ezzel megtarthassa a párját, mert ha nem, akkor az orgazmus hiány miatt elhagyják!
 - o Teljes vágyhiány mindkét nem részéről, egyre nagyobb számban, és valahogy az aktívabbak passzívokat fognak ki partnerként és fordítva. Mintha rosszul lennének keverve a párválasztási kártyák... Miközben pszichológiai törvényszerűségek hatnak.
 - o Függőségek kerülnek elő: szex függőség, partnerfüggőség, pornó- és internet függőség. (Legalább akkora gond, mint az alkohol-, drog- és játékfüggőség.)
 - o A szex kultúrában megjelennek a pornó elemei.

- Ugyancsak a pornó hatására teljesen természetessé kezdenek válni a hármas és bővebb csoportos szexek, a szvinger klubok.
- A korai magömléstől szorongó férfiak ezrei lesznek, és már ők maguk is szeretnék ezen változtatni, nemcsak a partnerek.
- Egyre több szexben túlpörgő fiatal és felnőttet is találni, miközben ugyancsak szaporodni látszik a harminc felett is virgók száma.

Az egész korszakot áthatja a pornográfia hatása és a teljesítmény orientáltság. *Kényszeresen, és nem természetesen akar mindenki jó lenni az ágyban.* Egyre többen mernek szakemberhez, szexológushoz fordulni, de még mindig nem annyian, mint ahányan rászorulnának. **Ugyanakkor nem akarják figyelembe venni, hogy a szexuális zavarok, kisebb-nagyobb problémák nem az ágyban kezdődnek, hanem csak ott látszanak meg legelőbb, és mögöttük mindig más zavar van a párkapcsolatban. Pl. kommunikáció zavar, szociális problémák, karrier gondok, érzelmi zavarok.**

Kiütéssel győz a pornó!

Bizony – akár tetszik nekünk akár nem – az ezredfordulóra az alap információt **a pornográf termékek** szolgáltatják. A **számítógépek és az internet** elterjedésével új alapokra helyeződött a párkapcsolat az ismerkedéstől, a kapcsolatteremtésen és fenntartáson át a szex technikai lebonyolításáig, sőt a konfliktus megoldási módszerekig egyaránt. A net alap lehetőséget kínál a pornográfia akadálytalan elérésére, ráadásul minden korosztály számára. (Miből telik rákliccelni arra egy gyereknek, hogy elmúlt 18 éves?) Ha a gyerekek láttak már pornót, akkor azt hiszik, hogy ők már mindent tudnak, láttak, - ez még csak öntelt tévedés lenne -, csak hogy ezt tartják etalonnak, utánzandónak is, ami már nagyon nagy gond! A mai kislányok nagy része a csókolózással egyenértékűnek tartja a partnere orális kielégítését, és úgy gondolja, hogy ennek az ismerkedés legelején is helye van. (Ezek durva tévedések!) Az jó, hogy a pornó felszabadít sokakat a gátlások alól, sokaknál viszont frusztrációt okoz. *A férfiak a pornó színvonalát várják el partnereiktől, ami nem az érzelmek fejlődését szolgálják, hanem a technikai tökéletesedést, és a teljes gátlástalanságot. Valljuk be, ez nem színvonal növekedés, hanem jelentős csökkenés.*

Az internetes ismerkedés, a mobil telefonos és csetelés kommunikáció alapvetően bővítette és szűkítette is egyben a kommunikációt. Más lett, más minőség, más milyen problémák. Hamarabb lehet az egyik félnek a partnere számára e-mailben, levélben elmondani a gondot, mint személyesen. A személytelenség nyitottabbá tette a kommunikációt, viszont kihagyja a metakommunikáció hatásait, igyekszik kizárni az igazi érzelmeket, teret ad a hazugságoknak, átveréseknek. Nagyobb arányban, mint eddig bármikor.

A tömegkommunikáció felelőssége

Külön tanulmányt érdemelne, hogy mekkora a felelőssége a tömegkommunikációnak a szexuális kultúra (és a kultúra egésze!) terjesztésében. Míg a nyolcvanas években az erotikus információt talán Szilágyi János finom éjszakai beszélgetős műsora jelentette, addig mára a tévé kibeszélő show-iban nyíltan vitatkoznak, veszekednek arról az utca leghétköznapiabb (hogy ne mondjam legközönségesebb) emberei arról, hogy kit kivel, mikor és hogyan csaltak meg, milyen érzelmi és lelki posványban élnek erkölcsösnek egy cseppet sem mondható életüket. A fél ország figyelme ide szegeződik, és etalonnak képes tekinteni azt a magatartásformát, amit a képernyőről lemásol.

Lejárt a peep-show-k korszaka, ugyanakkor kukkolóvá tették az egész országot. Valóság showkban élnek mindennapi életüket mindennapinak nem mondható fiatalok, akik pillanatok alatt sztárrá avanszálódnak, és életük minden mozzanatát követi a sajtó. Ők szintén követendő példává válnak! Az interneten már nem is elsősorban a profi pornóalkotások a keresettek, hanem az élő bemutatók, ahol lakásokban, fürdőszobákban – tudottan vagy esetleg tudattalanul – elhelyezett kamerákkal figyelnek meg hétköznapi embereket ruhátlanul, WC-n ülve, vagy fürödve, hálósobában henteregve.

A sajtó legkeresettebb termékei a pletykalapok. A fotóval telített lapok tartalma 60 %-ban az, hogy most éppen ki kivel kavar, hol jelent meg partin, mit viselt és kivel volt, kövér, sovány, gyönyörű vagy ápolatlan. A lapok által diktált modell szerint ma egy nő:

- nem öregedhet meg
- nem lehet rajta egy gramm felesleg sem
- nem hibázhat semmiben, főleg a megjelenésében
- bizonyos időközönként cserélgeti a partnerét
- későn szül, vagy örökbe fogad.

A férfiak pedig ugyanezen etalon szerint:

- öregen is fiatal, amit fiatal barátnővel reprezentál
- nyugdíjas korban is gyermeket nemz
- sportos és bálványozott, sármos ideál
- neki minden megbocsátható (még az is, ha iszik, drogozik, nőzik, börtönbe kerül).

Teljes erkölcsi csúsztatás az az értékrend, ami napvilágra kerül. Semmi intimitás, csak a kirakatban lét a cél.

Végkövetkeztetés...

A világ sokat változott, amit figyelembe kell vennünk. De a színvonal visszasüllyedt oda, ahonnan elindultunk. Minden szélesebb skálán mozog, mint negyedszázada. Ahogy a társadalmunkban is több a szegény és a teljesen gazdag, a szexuális kultúrában is több a tájékozatlan, a félelemben élő, a virgó, és a kicsapongó, a pornóra kultúrát alapozó, a teljesítményfüggő is. Talán valamit javult a szexuális kulturáltság, műveltség. Csakhogy egy szűk rétegnél, és korántsem annyit, amennyit mi szexológusok az elmúlt évtizedekben tettünk érte. A nevelés, a pedagógia nem követte igazán a változásokat. Így hiába csatlakozunk Európához, ilyen irányú műveltségünk sokban elmarad a várttól. Nem kellene, hogy így legyen.